

شناسایی تصاویر و ابرتصویر ارائه شده توسط بیانیه گام

دوم با رویکرد تصویرسازی آینده

محمد رضا عرب بافرانی^۱ و مهدی مهتدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۶

چکیده:

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، همزمان با دهه فجر سال ۹۷ از سوی رهبر معظم انقلاب تدوین و انتشار یافت. به باور محققان، یکی از ابزارهایی که این بیانیه توانسته است در جهت تحقق خود به کار بیند استفاده از رویکرد تصویرپردازی است. در این رویکرد که یکی از ابزارهای آینده‌پژوهی است سهم کارگزاران در تحقق آینده بالا تلقی شده و از طریق تصویرسازی از این آینده تلاش می‌شود تصویر عمومی بازیگران از آینده را هم افزا کرده و به سمت افق واحد رهنمون کنند و نتیجه آن حرکت جمعی بازیگران به سمت آن افق واحد خواهد بود. در این پژوهش تلاش شده است اولاً ویژگی‌های رویکرد تصویرپردازی در این بیانیه شناسایی شده و ثانیاً تصاویر موجود در بیانیه استخراج شوند. به منظور تحقق هدف اول از روش تحلیل مضمون استفاده شده و پس از مصاحبه با خبرگان در خصوص تلقی آنها از تصویرپردازی در بیانیه گام دوم، این مصاحبه‌ها جمع‌بندی شده و ۴۳ مضمون پایه از آنها استخراج شده است. این مضامین، تشکیل دهنده ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده بوده و در نهایت از دل آنها ۴ مضمون فراگیر استخراج شد.

در جهت تحقق هدف دوم پژوهش، با برگزاری پنل خبرگی، گزاره‌های ناظر به تصاویر در بیانیه استخراج و با یکدیگر تلفیق شده و تصاویر مختلفی که در بیانیه موجود بودند از این طریق استخراج شدند. در نهایت نیز با تلفیق این تصاویر، ابرتصویر آینده انقلاب اسلامی استخراج شد.

واژگان اصلی:

بیانیه گام دوم، تصویرسازی، آینده‌پژوهی، تصاویر موجود در بیانیه گام دوم.

---

۱. استادیار دانشکده مدیریت و برنامه ریزی راهبردی دانشگاه امام حسین علیه السلام، تهران، ایران (نویسنده مسؤل)
mabafrani@gmail.com

۲. استادیار دانشکده مدیریت و برنامه ریزی راهبردی دانشگاه امام حسین علیه السلام، تهران، ایران.
mehdi.mohtadi@mail.com

مقدمه

به باور محققان، یکی از مهمترین عوامل اثرگذار بر رفتار انسان‌ها، انگاره‌ها^۱ و تصاویر ذهنی آنهاست. در واقع یکی از محرک‌های اصلی رفتار انسان‌ها، تصاویری است که آنها از پدیده‌ها در ذهن خود دارند. به عبارت دیگر انسان‌ها بیش از آن که توسط دانسته‌های خود تشویق به انجام کاری شوند تحت تاثیر تصویری که از متغیرهای مختلف مرتبط با آن رفتار در ذهن خود دارند نسبت به رفتار خود تصمیم‌گیری می‌کنند. به همین دلیل، تلاش برای تاثیرگذاری بر انگاره‌های ذهنی مورد توجه محققان و همچنین استراتژیست‌ها قرار دارد.

این موضوع در تاریخ تفکر اسلامی نیز از قدمت بالایی برخوردار است. قصه‌های قرآنی و پیش از آن قصه‌های سایر کتاب‌های آسمانی، یکی از هنرمندانه‌ترین تصویرپردازی‌هایی است که برای مدیریت رفتار انسان‌ها به کار برده شده‌اند و اساساً دسته‌ای از قصه‌های قرآنی بیش از آن که ناظر به یک رخداد تاریخی باشند ناظر به خلق تصویر و انگاره‌های قدرتمند در ذهن مخاطب خود هستند تا از این طریق بر رفتار او تاثیر بگذارند. توصیف بهشت و جهنم نیز از نمونه‌های تشبیه معقول به محسوس و تبدیل واقعیت این مفاهیم به تصاویری جذاب و قابل فهم می‌باشد. در امتداد فرهنگ اسلامی می‌توان مساله تصویرپردازی را در آینه موضوع مهدویت و ترسیم آینده جهان پس از ظهور نیز مشاهده کرد.

با این حال موضوع آینده‌پژوهی به معنای متداول علمی آن در ایران چندان مورد توجه قرار نگرفته و طبعاً در حوزه خلق تصاویر آینده نیز مطالعات بسیار اندکی انجام شده است. بنابراین در زمینه شناخت تصاویر موجود از آینده و نیز عوامل تاثیرگذار بر شکل‌گیری و گسترش این تصاویر و استفاده از آن در جهت ایجاد قدرت داخلی و بین‌المللی و فعال کردن ظرفیت‌های مختلف اجتماعی، هنوز جای کار بسیاری وجود دارد.

به نظر می‌رسد بیانیه گام دوم انقلاب را می‌توان یکی از تصویرپردازی‌های مهم در طول حیات انقلاب اسلامی برشمرد. این بیانیه به دنبال آن است که تصویری از حرکت انقلاب اسلامی از زمان شروع نهضت و سپس پیروزی انقلاب اسلامی تا زمان حال ارائه داده و در امتداد آن، تصویر مسیر پیش روی انقلاب تا تحقق آینده مطلوب آن ارائه گردد.

۱- Schema

مطالعه متن بیانیه، نشان می‌دهد در این بیانیه ضمن حفظ وفاداری به واقعیت‌های تاریخی، عبارت-ها و جملاتی به کار برده شده‌اند که توانسته‌اند به شکل هنرمندانه‌ای، واقعیت‌های مورد بحث را به تصویری قابل فهم برای عموم مخاطبان خود تبدیل کنند تا از این طریق، قدرت آحاد عمومی را برای تحقق آن، به کار گرفته شود.

این مقاله، به دنبال بررسی ابعاد موضوع تصویرپردازی در بیانیه گام دوم می‌باشد و در این راستا به دنبال پاسخ به دو سوال اساسی است. اولاً این تصویرپردازی از چه ویژگی‌هایی برخوردار است و ثانیاً چه تصویری در این بیانیه ارائه شده‌اند.

اهمیت این سوالات در آن است که کارکرد بیانیه گام دوم صرفاً ارائه یک سری تصویر نبوده و تصویرپردازی موجود با سایر محتوای بیانیه در هم تنیده شده است. سوال نخست پژوهش از این جهت نیز حائز اهمیت است که علی‌رغم توجه علمی به موضوع تصویرسازی، لیکن هنوز این موضوع نتوانسته است به رویکردی قدرتمند تبدیل شده و یافته‌های آکادمیک برای جهت‌دهی به سیاستمداران کافی نیستند. بنابر این احصاء تجارب عملی موجود در این بیانیه می‌تواند مولد رویکردهای قدرتمندانه برای توسعه تصویرپردازی باشد. همچنین فراهم شدن پاسخ این سوالات می‌تواند زمینه امتداد گفتمانی بیانیه را نیز فراهم آورد.

ادبیات نظری پژوهش

موضوع تصویرپردازی و مفاهیم مرتبط به آن دارای سه خاستگاه علمی متفاوت اما نسبتاً نزدیک به یکدیگر در زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی و آینده‌پژوهی می‌باشد.

در حوزه علوم جامعه‌شناسی، انگاره اجتماعی را می‌توان بستری دانست که عمل و ادراک فرد را در موقعیتی معین ممکن میگردان. کاستوریادیس^۱ در سال ۱۹۸۷ در بازخوانی انتقادی آثار مارکس به انگاره اجتماعی پرداخت. او انگاره را به عنوان منبع بالقوه خلاقیت و رهایی افراد و جوامع می‌داند و آن را چنین توضیح می‌دهد: «توانایی دیدن یک چیز به‌گونه‌ای که نیست». به معنای دیگر، یعنی توانایی خیالپردازی. او معتقد است که انگاره واقعی نتیجه این خیالپردازی است و در واقع انگاره اجتماعی جامعه همان انگاره واقعی آن جامعه است (اشتراوس^۲، ۲۰۰۶).

^۱- Castoriadis

^۲- Strauss

در این دیدگاه سرمایه اصیل جامعه معناهایی است که به جهان و به خود می‌دهد، این معانی توسط عوامل واقعی تحمیل نمی‌شوند، بلکه برعکس این معانی هستند که در جهان ساخته شده توسط جامعه، به عوامل واقعی اهمیت و جایگاه خاصشان را می‌دهند. (کنث^۱، ۲۰۰۵)

در حوزه زبان‌شناسی این مفهوم با نام استعاره شناخته می‌شود که ابزاری برای درک برخی از وجوه پدیده‌های ناشناخته و پدیده‌های مختلف می‌باشد. استعاره با در نظر گرفتن مشابهت‌های بین دو پدیده یک مفهوم انتزاعی را به مفهومی ملموس و قابل فهم تبدیل می‌کند. (کلانسی^۲، ۱۹۸۹) استعاره از گذشته دور مفهومی شناخته شده در ادبیات بوده است. اما لیکاف^۳ و جانسون^۴ (۱۹۸۰) با تلفیق دو رویکرد فلسفی و زبان‌شناسی، این نظریه را مطرح کردند که استعاره از جایگاهی تجربی برخوردار است و بدین صورت جایگاه آن را از ادبیات و زبان‌شناسی به ذهن انتقال دادند. (زاهدی و دری‌کوند، ۱۳۹۰)

با طرح موضوع استعاره‌های شناختی، یکی از مهمترین کارکردهای آن در علم مدیریت و در توصیف سازمان اتفاق افتاده است. بوژه^۵ (۱۹۹۵) در رویکرد استعاره‌های به فهم سازمان، از سه استعاره فراگیر موجود زنده، ماشین و زبان نام می‌برد. مورگان^۶ (۱۹۹۷) به استعاره‌های زبان، ماشین، ارگانیزم، مغز، فرهنگ، نظام سیاسی، زندان روح، جریان سیال و ابزار سلطه اشاره می‌کند که از نظر او به شکلی پنهان در در فضای تفکر و ذهن نظریه پردازان مدیریتی وجود دارد. بعد از آن هم استعاره‌های مختلفی برای قابل فهم کردن مفاهیم سازمانی توسعه داده شده و همچنان در حال گسترش می‌باشد.

در حوزه آینده‌پژوهی نیز موضوع تصویرپردازی مورد توجه جدی بوده است. پولاک^۷ (۱۹۷۳) به عنوان اولین پژوهشگر در این حوزه، تصاویر آینده را به عنوان پایه تغییرات اجتماعی برمی‌شمرد.

^۱- Kenneth

^۲- Clancy

^۳- Lakoff

^۴- Johnson

^۵- Boje

^۶- Morgan

^۷- Polak

او با مرور تاریخ تمدن بشری، نتیجه گرفت تصویرهای مثبت، منجر به شکوفایی فرهنگ و تمدن و اقتصاد می‌شوند در مقابل، تصاویر منفی، زوال فرهنگ را به بار می‌آورد. او اعتقاد داشت تصاویر معطوف به آینده، محرک‌های اصلی تاریخ هستند که بشر را به قلمرویی دیگر هدایت می‌کنند. از نظر او تصاویر آینده و چشم‌اندازهای الهام بخش، مقدم بر کامیابی جمعی است و چشم‌اندازهای بزرگ، مقدمه‌ای بر موفقیت‌های بزرگ هستند. از نظر او در تمامی تمدن‌های بزرگ تاریخ، ابتدا رهبران پندارهٔ محکمی از آینده نشان می‌دادند، جوامع این پنداره را می‌پذیرفتند و از آن حمایت می‌کردند و با همکاری، آن پنداره را تحقق می‌بخشیدند. او در نوشته‌های خود صراحتاً این ایده را مطرح کرد که تا زمانی که تصویر جامعه از آینده مثبت و رو به رشد است، فرهنگ جامعه رو به رشد و شکوفایی است و وقتی این تصویر رو به زوال بگذارد و سرزندگی‌اش را از دست بدهد، فرهنگ بقا پیدا نمی‌کند و از دست می‌رود. او حتی پا را از این فراتر گذاشت و همین موضوع را دستمایه نقد تمدن غرب قرار داد. چرا که معتقد بود انسان قرن بیستمی به صورت فعال، جامعه و تمدن «بدون آینده‌ای» را دنبال می‌کند.

(اسلاتر، ۱۳۸۷: ۲۸) البته این ایده به شکل مستقل در دنیای اکتشافات علم نیز از جایگاه قابل توجهی برخوردار بوده است؛ همانگونه که تافلر (۱۳۹۱) به نقل از انیشتین، تخیل و تصویرسازی را مهمتر از دانش می‌داند. بولدینگ (۱۹۵۶) بر ارزش و اهمیت حیاتی‌ای که تصویرسازی در سطح ملی، در فرایندهایی مانند حل تعارض و ایجاد صلح دارد، تأکید می‌کند. (تافلر، ۱۳۸۵: ۵۰) معتقد بود علاوه بر آن که گذشته در بروز شرایط فعلی موثر است آینده نیز می‌تواند از طریق تصاویری که جامعه از آن در ذهن جمعی خود دارد سبب شکل گرفتن حال باشد. زیر این تصویرهای آینده به اقدامات مال در زمان حال جهت می‌دهند. زمانی که شهروندان توانایی به تصویرکشیدن نقش اجتماعی خویش در آینده را داشته باشند آراء، عقاید، ارزش‌ها و رفتارهایی که چنین تصویری را ساخته بر زمان حال تاثیر می‌گذارد و آن را غنی می‌کند

(آلیجیکا، ۲۰۱۱: ۶۱۳) تصاویر آینده را پدیده‌های نامتجانسی می‌داند که هر یک از اجزای آن‌ها پتانسیل عملی یا کارکرد ویژه‌ای را معرفی می‌کند. بنابراین فهم تغییرات اجتماعی مستلزم درک تصاویر آینده و چگونگی انتخاب این تصاویر توسط افراد است.

روبین^۱ (۲۰۱۳: ۴۳) بر اهمیت درک تصاویر جوانان از آینده و استنباط آن تصاویر تأکید می‌کند. از نظر او تصاویر آینده به عنوان ارزش‌های درونی انتظارات، معنایی قوی برای جوانان در آماده شدن برای مواجهه با فضای ممکنات آینده، درک آن‌ها از اهداف و در انتخاب ابزار برای دستیابی به این اهداف، به همراه دارد. گزینش مرتبط و سپس انتخاب ابزارهای مفید، واقعی و منطقی که با آن به هدف خود برسند، در واقعیت در حال تغییر امروز، ساده نیست.

کابلی و تاپیو^۲ (۲۰۱۷) بیان می‌کنند که آینده، واقعیت اجتماعی، رفتار و تصمیمات ما، از طریق حلقه‌های بازخورد، یکدیگر را تقویت می‌کنند. این محققان معتقدند فهم تصاویر آینده مربوط به جوانان نه تنها منجر به شناخت بهتر آینده‌های محتمل مربوط به آن‌ها می‌شود، بلکه اطلاعات قابل توجهی در مورد انگیزه‌های فعلی، تصمیمات و انتخاب‌هایشان به دست می‌دهد.

پورعزت (۱۳۸۲)، پیچیدگی سیستم‌های اجتماعی و حضور بازیگران مختار در آن را مورد توجه قرار داده و نتیجه گرفته است که به دلایل فوق، طراحی و ساخت آینده مستلزم اتخاذ راهبرد ویژه-ای است که بتواند این عناصر مختار را با خود همراه کند. تحقق این امر نیز مستلزم تصویرپردازی از آینده است. بدین صورت که با ایجاد بصیرتی درباره آینده، تصویری حقیقی از آینده مطلوب ارائه کند و بینشی طراحی شده از وضعیت مطلوب ترویج کند تا چشم‌اندازی القایی به آینده تحمیل شود.

طاهری دمنه، پورعزت و ذوالفقارزاده (۱۳۹۴) با اشاره به این مفهوم که آینده بی انتها است و برخلاف گذشته می‌توان در ساخت آن مشارکت فعال داشت برای یک جامعه هویت‌های سه‌گانه-ای شامل هویت موروثی (که تداعی‌گر وزن زمان گذشته است) هویت نقش‌ها (که تداعی‌گر فشار زمان حال است) و هویت مقصد (که تداعی‌گر چشم‌اندازهای مشترک مردم یک جامعه است) برمی‌شمارند. به اعتقاد این محققان این هویت‌ها که گاه متضاد نیز بوده و در عین حال حاوی ارزشها هستند در شکل‌دهی به تصاویر آینده به شدت موثر و با یکدیگر در تعامل می‌باشند. این محققان، معتقدند وقتی که جامعه بتواند آینده را به طور مناسبی در راستای اهداف مشترک خود مهار کند، راه‌های بسیاری برای خروج از مخمصه‌ها و بحران‌های اجتماعی مانند بحران هویت فراهم می‌شود. فرضیه‌های اضافی را می‌توان منسوخ کرد، ارزش‌ها را می‌توان بازبینی کرد و

^۱- Rubin

^۲- Kaboli & Tapio

سیستم‌های تجزیه‌گرا را می‌توان در راستای تصاویر مشترک جمعی یکپارچه کرد. سردار (۱۳۹۶)، اینگونه بیان داشته است که آینده به استثنای تصاویری که ما از آن در ذهن خود داریم، در زمان حال وجود ندارد اما کاملاً واقعی است. بنابراین با وجود تمام عدم قطعیتها و نامعلومی‌های آینده، حتی در زندگی شخصی خود، نیاز داریم در زمان حال کارهای مشخصی انجام دهیم تا پیامدهای مشخصی را تضمین کنیم و این به تصاویر ما از آینده‌ها برمی‌گردد.

روش تحقیق

از آنجاکه نوع مسئله و هدفی که تحقیق به دنبال آن است، اکتشافی است لذا استراتژی تحقیق، استراتژی تحقیق کیفی خواهد بود چراکه اساساً استراتژی تحقیق باید با مسئله و هدف تحقیق سازگار باشد (سه‌یر، ۱۳۸۵: ۱۰). این تحقیق از دو فاز تشکیل شده است. فاز نخست پژوهش به شناسایی رویکردهای تصویرسازی مورد استفاده در بیانیه گام دوم اختصاص دارد و در فاز دوم، بر اساس خروجی فاز نخست، بیانیه گام دوم مورد بررسی قرار گرفته و مواردی که به صورت صریح یا ضمنی به تصویرسازی از آینده اختصاص دارد شناسایی و تحلیل شده است.

سوال مطرح در فاز نخست پژوهش این است که در بیانیه گام دوم برای خلق تصویر آینده از چه رویکردهایی بهره گرفته شده است. برای دستیابی به پاسخ این سوال با تعدادی از خبرگان مصاحبه شده و نظر آنها در پاسخ به سوال پژوهش پرسیده شده است. برای دستیابی به پاسخ سوال مزبور در این پژوهش از با هشت نفر خبره گفتگو شد. خبرگان حاضر در این مصاحبه‌ها افرادی بودند که در یکی از زمینه‌های تصویرسازی، برنامه‌ریزی راهبردی و آینده‌پژوهی از دانش و یا تجارب مناسبی برخوردار بوده و با منظومه فکری مقام معظم رهبری نیز آشنا باشند. از این افراد پرسیده شد که صرف نظر از تصویری که در این بیانیه از انقلاب ارائه می‌شود چه رویکردهایی برای خلق این تصویر مورد استفاده قرار گرفته است.

برای تحلیل این داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شد تا از محدودیت‌های نگاه دستگامی رایج در روش داده بنیاد پرهیز شود. روش‌های مختلفی برای شناخت مضامین وجود دارد که در این تحقیق از مدلی که آتراید و استیرلینگ^۱ (۲۰۰۱) برای تحلیل مضمون ارائه کرده‌اند استفاده شده است. این مدل شامل سه مرحله کلی می‌باشد که به ترتیب شامل تجزیه متن^۲؛ اکتشاف متن^۱؛ و

1_ Attride-Stirling

۲- The reduction or breakdown of the text

یکپارچه‌سازی اکتشافات^۲ می‌باشد. در هریک از این مراحل سطح انتزاعی بیشتری جهت تحلیل به تناسب مراحل موردنیاز است. برای این منظور ابتدا مضامین پایه گردآوری شده و برحسب شباهت موضوعی باهم در قالب مضامین سازمان دهنده، طبقه‌بندی می‌شوند. سپس مضامین سازمان دهنده برحسب مضامین پایه‌ای که در برگرفته‌اند موردبررسی مجدد قرار گرفته و با کمک یکدیگر، مضمونی در سطح بالاتر را ایجاد می‌کنند که همان مضمون فراگیر نام دارد.

به منظور اعتبارسنجی نتایج، محققان در طی فرایند جمع‌آوری و تحلیل داده مستمراً نسبت به خودبازبینی نتایج و یافته‌ها اقدام کرده‌اند. همچنین قابلیت انتقال و قابلیت تایید نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند. بدین منظور، پس از تنظیم و سازماندهی تمامی داده‌های جمع‌آوری شده، تمامی متون خط به خط بررسی و به جملات و عباراتی تجزیه شدند که در واقع همان داده‌های اولیه یا نشانه تلقی می‌شوند. سپس همه عبارات و جملات استخراج شده به صورت پیوسته، مقایسه و در قالب جملات و عبارات مشابه گروه‌بندی شد. برای رسیدن به قابلیت تاییدپذیری نیز، در طی جمع‌آوری و تحلیل داده در طول تحقیق، بررسی داده‌های خام، تفسیرها و پیشنهادها و یافته‌ها انجام پذیرفت. همچنین داده‌های خام و کلیه یادداشت‌ها، اسناد و مدارک ضبط شده برای بازبینی‌های بعدی در صورت لزوم نگه‌داری شده‌است. همچنین نتایج استخراج شده، با بیانیه تطبیق داده شده و از انطباق آن با متن و روح بیانیه اطمینان حاصل شد.

در پایان فاز نخست پژوهش با استفاده از رویکرد سودا، خرده‌روایت‌های ذیل هر یک از مضامین جمع‌بندی شده و ماحصل کار به صورت استقراء روایتی تدوین شد تا کارکرد و قابلیت فهم بیشتری پیدا کند.

در فاز دوم پژوهش این سوال مطرح شد که صرف نظر از رویکردهای مورد استفاده در بیانیه گام دو برای تصویرسازی از انقلاب، گذشته، حال و آینده انقلاب و همچنین محیط عمل آن در این بیانیه به چه شکل تصویر شده و این تصاویر در کنار یکدیگر چه ابرتصویری را شکل می‌دهند. داده‌های مورد استفاده در این پژوهش متن بیانیه گام دوم می‌باشد. البته از آنجا که متن این بیانیه در انطباق کامل با منظومه فکری مقام معظم رهبری می‌باشد به محققان توصیه می‌شود برای ادامه این تحقیق، به بررسی نقش زمان در مسیر انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری پرداخته و این

^۱- The exploration of the text

^۲- The integration of the exploration

مفهوم را با استفاده از متن بیانیه گام دوم و همچنین سایر بیانات ایشان استخراج نموده و آن را امتداد گفتمانی بخشند. با این وجود قلمرو پژوهش حاضر، صرفاً متن بیانیه گام دوم بوده است. برای پاسخگویی به این سوال، از تکنیک گفتگوی گروهی متمرکز^۱ استفاده شده است. این تکنیک یکی از روش‌های کلیدی اکتشاف کیفی در علوم اجتماعی به شمار می‌رود و به منظور دستیابی به اهداف گوناگون در حوزه‌های پژوهشی متعدد مورد استفاده قرار می‌گیرند. بنابراین، بسته به اهداف مورد نظر به صورت‌های مختلف تعریف می‌شوند. طبق تعریف مرسوم، گفتگوی گروهی متمرکز یا گروه کانونی شیوه‌ای برای جمع‌آوری داده‌های کیفی است که افراد را در یک بحث گروهی غیررسمی پیرامون موضوعی خاص یا مجموعه‌ای از موضوعات وارد می‌کند. تعامل بین اعضای گروه، ویژگی کلیدی و مهم این شیوه تحقیقی است که براساس آن گروه‌های کانونی از مصاحبه گروهی که تعاملی بین مصاحبه‌گر و مصاحبه‌شونده است، متمایز می‌شوند. در این موقعیت گروهی افراد با پویایی و انرژی به دیدگاه‌های دیگر واکنش نشان می‌دهند، به طوری که طرح تنها یک پیشنهاد یا موضوع می‌تواند زنجیره‌ای از پاسخ‌ها و واکنش‌ها را از سوی حاضران ایجاد کند. بدین منظور، متن بیانیه مرور شده و عبارات و جملاتی که متناسب با یکی از رویکردهای شناسایی شده در فاز نخست پژوهش، دربردارنده پیامی در خصوص آینده می‌باشد شناسایی شده‌اند. از داده‌های جمع‌آوری شده شبکه‌ای از مضامین استخراج شده و به کمک نرم‌افزار مایند مپ^۲ این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، ترسیم گردیده و مضامین برجسته هر یک از این سطوح همراه با روابط میان آنها نشان داده شده‌اند.

نتایج و یافته‌ها

بعد از جمع‌بندی نتایج مصاحبه‌های انجام‌شده، جمعاً ۴۳ مضمون پایه در خصوص ویژگی‌های تصویرپردازی در بیانیه گام دوم استخراج شد. این مضامین با یکدیگر ترکیب و ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده از آنها استخراج گردیده است.

جدول ۱) مضامین پایه و استخراج مضامین سازمان‌دهنده از آن

کد	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده
----	-------------	---------------------

^۱- Focus Group

^۲- Mind mapper

	عدم استفاده از کلیشه های رسمی	۱
	روایت صمیمانه	۲
ساختار ساده	تسری دایره مخاطبان به عموم جامعه	۳
	رویکردهای مختلف تصویرسازی	۴
	عدم ناسازگاری درونی در متن بیانیه	۵
	استفاده از تصویرسازی مستقیم	۶
	عدم افراط در تصویرسازی مستقیم	۷
	تصویرسازی در قالب مناجات و دعا	۸
استفاده از ابزارهای مختلف در تصویرپردازی	تصویرسازی از آینده در قالب بیان آینده مطلوب	۹
	بیان استمراری برای توجه دادن به تصاویر آینده متکامل در امتداد وضعیت فعلی	۱۰
	ترسیم آینده در قالب بیان بایدها و نبایدها	۱۱
	تصویرسازی از آینده	۱۲
تصویرسازی از گذشته تا آینده مبتنی بر نقاط ضعف و وقوت	تصویرسازی از دستاوردها	۱۳
	توجه به نقاط ضعف	۱۴
	تصویرسازی از گذشته (پیش از انقلاب)	۱۵
تصویرپردازی از تئوری انقلاب	تصویرسازی از انقلاب اسلامی	۱۶
	تصویرپردازی از مفهوم جمهوری اسلامی	۱۷
	استفاده از ویکسینگنالها در تصویرپردازی	۱۸
آینده‌پژوهانه بودن بیانیه	ارائه دلالت‌های باورپذیر کردن بیانیه	۱۹
	توجه به دشمنیها در ارائه تصویر مغشوش از کشور	۲۰
	شفاف کردن تلاش دشمنان	۲۱
برخورد هوشمندانه با دشمنان	تزریق امیدواری واقع‌بینانه	۲۲
	تصویرپردازی متقن	۲۳
	ارائه مبانی تصویرپردازی	۲۴
	صداقت در بیانیه	۲۵

	توجه کم به دشمنان (ضعیف دانستن قدرت دشمن)	۲۶
تصویرسازی پویا	تصویرپردازی پویا	۲۷
	ارائه راهبردهای کلان و نقشه راه	۲۸
تصویرپردازی چندوجهی	توجه به ابعاد مادی و معنوی	۲۹
	توجه به ابعاد فردی و اجتماعی	۳۰
	تصویرپردازی از آینده جهان بینی	۳۱
	تصویرپردازی از آینده جهان اسلام	۳۲
	تصویرپردازی از وضعیت آتی نظام بین الملل	۳۳
اقتان پذیری و عقبه داری بیانیه	انطباق و توجه به تصویرسازیهای قبلی (سند ۱۴۰۴)	۳۴
پای بندی بیانیه به احکام و ارزشهای اسلامی	توجه به ایدئولوژی حاکم بر نظام اسلامی در تصویر آینده	۳۵
توجه به مهدویت	اتصال تصویر آینده کشور به ظهور	۳۶
	استفاده از مفهوم انتظار در تصویرپردازی	۳۷
تعادل بین آرمان و واقعیت	توجه به ایده آل ها و آرمان ها	۳۸
	توجه به نقاط ضعف و مشکلات موجود	۳۹
مردمی بودن آینده حاکمیت	توجه به نقش مردم	۴۰
	توجه به کمرنگ شدن نقش حاکمیتها	۴۱
	میدان دادن به جوانان	۴۲
توحیدی بودن گام دوم	باور عمیق به توحید و توکل به ذات الهی	۴۳

مضامین سازمان دهنده فوق با یکدیگر ترکیب و چهار مضمون فراگیر را به شرح جدول زیر ایجاد کردند.

جدول ۲) مضامین سازمان دهنده و استخراج مضامین فراگیر از آن

کد	مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
۱	ساختار ساده	نوآوری و بدیع بودن در تصویرپردازی

	۲	استفاده از ابزارهای مختلف در تصویرپردازی
	۳	تصویرسازی پویا
	۴	تصویرپردازی چندوجهی
برخوردار از اتقان در درک از انقلاب به عنوان محل رویارویی تنش‌ها و فشارهای مختلف	۵	تصویرسازی از گذشته تا آینده مبتنی بر نقاط ضعف و وقوت
	۶	تعادل بین آرمان و واقعیت
	۷	برخورد هوشمندانه با دشمنان
	۸	اتقان‌پذیری و عقبه‌داری بیانیه
	۹	تصویرپردازی از تئوری انقلاب
برخوردار از اتقان علمی مبتنی بر رویکردهای آینده‌پژوهانه	۱۰	مردمی بودن آینده حاکمیت
	۱۱	آینده‌پژوهانه بودن بیانیه
برخوردار از پایه‌های مستحکم از آبخور تعالیم اسلامی	۱۲	توحیدی بودن گام دوم
	۱۳	پای‌بندی بیانیه به احکام و ارزشهای اسلامی
	۱۴	توجه به مهدویت

در تبیین مضامین فوق، روایت جمع‌بندی شده از مصاحبه‌های صورت گرفته به شرح زیر می‌باشد: اساساً ماهیت بیانیه، تصویرسازی از آینده و ترسیم آینده محتمل و مطلوب انقلاب اسلامی و تلاش برای منطبق نشان دادن این دو بر یکدیگر می‌باشد. با توجه به این واقعیت که خلق چشم‌انداز مطلوب برای پیشرفت یک سازمان، نهاد و جامعه تنها در صورتی موفقیت‌آمیز است که به خلق تصویر ذهنی شفاف و روشن، مطلوب، انگیزه‌بخش و در عین حال دست‌یافتنی منجر شود این بیانیه در تلاش برای ترسیم چنین تصویری از آینده کشور و نظام انقلابی بوده و در این راستا برخوردار از ویژگیهای زیر می‌باشد.

الف) نوآوری و بدیع بودن در تصویرپردازی

- ساختار ساده: این متن که با روایتی صمیمی نوشته شده از ساختاری ساده برخوردار بوده و کلیشه‌ای و رسمی نیست. همین ویژگی توانسته است آن را از یک سند اداری به

سندی ملی تبدیل کرده و متناسب با هدف تدوین بیانیه، عموم آحاد جامعه و بویژه جوانان را به مخاطب آن بدل ساخته است. این رویکرد، به متن این اجاره را داده است که بدون متهم شدن به ازهم گسیختگی و عدم یکپارچگی، بتواند رویکردهای مختلف برای ترسیم آینده را در کنار یکدیگر و در بخشهای مختلف خود جای دهد.

● **استفاده از ابزارهای مختلف در تصویرپردازی:** علی‌رغم آن که بخشی از بیانیه مستقیماً به

تصویرپردازی مستقیم از گذشته و آینده اختصاص دارد اما در این زمینه افراط نشده است. استفاده از مناجات، دعا و آرزو برای بیان آرمان‌ها و تصویرپردازی از آن که سابقه آن را می‌توان در صحیفه سجاده‌به جستجو کرد یکی دیگر از ابزارهای تصویرپردازی در این بیانیه بوده است. در مواردی که علی‌رغم پیشرفت نسبی در آنها هنوز اهداف و آرمان‌ها به صورت مطلوب تحقق نیافته‌اند و یا آن که علی‌رغم تحقق نسبی به دلایلی تصویر آنها در جامعه رضایت‌بخش نیست یک رویکرد اعتدالی در پیش گرفته شده است و نه از آنچه که رخ داده چشم‌پوشی شده و نه از فاصله آن با وضعیت مطلوب غفلت شده است. این موضوعات در بیانیه با افعال گذشته و حال استمراری ارائه شده‌اند که ضمن اشاره به واقعیت‌های محقق‌شده، لزوم توجه به امتداد عمق آنها را به عنوان بخشی از آینده مطلوب نظام اسلامی، مورد توجه قرار می‌دهد. برخی تصویرپردازی‌ها نیز در قالب بایدها و نبایدهای کلی بیان شده‌اند که می‌توان آنها را مانیفست حکومت‌داری نیز دانست. در مجموعه اتخاذ رویکردهای مختلف فوق‌باعث شده است تا مخاطب با مرور این بیانیه، احساسی در خصوص حاکمیت یک خوش‌بینی کاذب در نگارش بیانیه پیدا نکند

● **تصویرسازی پویا:** تصویر ارائه شده از آینده، صرفاً یک تصویر استاتیک و ایستا نیست.

بدین معنا که تصویر ارائه شده، تنها تصویری از یک آینده مطلوب در سال‌های آتی نیست. بلکه با این پیش‌فرض که «آینده یافتنی نیست؛ ساختنی است.» راهبرهای کلان و نقشه راه تحقق این آینده نیز ترسیم شده‌اند. همچنین تصاویری از مسیر حرکت پیش روی ملت ایران که هم‌اینک نیز بدون آن که نیازمند تغییر در جهت‌گیریهای راهبردی و حتی تاکتیکی در حال بيمودن آنهاست ارائه شده است. این تصویرپردازی پویا، عملاً تحقق آینده مطلوب را به خوبی باورپذیر ساخته و یکی از اهداف اصلی بیانیه که

جهت‌دهی به حرکت عظیم جمعی جوانان می‌باشد محقق گردیده است. همچنین توصیه‌هایی نیز برای تحقق این مسیر مطرح نموده‌اند که تصویری روشی از این مسیر ارائه داده است.

- **تصویرپردازی چندوجهی:** بطور معمول، چشم‌اندازهای کشورها، تک‌بعدی هستند. اما این بیانیه توانسته است ابعاد مختلف زیست مومنانه جامعه ایرانی را به تصویر بکشد. این بیانیه از یک طرف به رفاه و آسایش مادی مردم در تصویر مطلوب انقلاب اسلامی در گام دوم توجه دارد و از طرف دیگر به مولفه‌های زندگی سعادت‌مانه و حیات معنوی آنها پرداخته است؛ از یک سو به سبک زندگی فردی پرداخته است و از سوی دیگر به ابعاد اجتماعی آن توجه کرده است. در این بیانیه همچنین قدرتمندان بر حفظ جهان‌بینی حاکم بر انقلاب اسلامی و پایداری آن در آینده سخن به میان آمده است. جغرافیای تصویرسازی، نیز در سه سطح جمهوری اسلامی، کشورهای اسلامی و جامعه بین‌الملل صورت گرفته و در سطح بین‌الملل نیز گزاره‌ای قوی و کلیدی در خصوص فروپاشی قدرت‌های بین‌المللی و دست و پنجه نرم کردن آنها با اضمحلال ارائه شده است که می‌تواند موضوع پژوهشهای آتی هم باشد.

ب) برخوردار از اتقان در درک از انقلاب به عنوان محل رویارویی تنش‌ها و فشارهای مختلف

- **تصویرسازی از گذشته تا آینده مبتنی بر نقاط ضعف و و قوت:** تصویرپردازی در بیانیه از گذشته آغاز شده و تأثیرات انقلاب اسلامی بر تغییر زندگی فردی و اجتماعی جامعه در مقایسه با پیش از انقلاب را تبیین کرده است. این تصویرپردازی سپس بر شرایط کنونی کشور و دستاوردها و نقاط ضعف و قوت آن متمرکز شده و تصویر آینده را در امتداد منطقی این شرایط ترسیم کرده است.
- **برخورد هوشمندانه با دشمنان:** این بیانیه در شرایطی نگاشته شده است که دشمنان کشور، با حمله فراوان و ارائه اطلاعات کذب، به دنبال ارائه تصویری درخشان از دوران پهنوی و تصویری آشفته از شرایط کنونی کشور و به تبع آن ترسیم آینده‌ای به شدت مایوس‌کننده از آن می‌باشد. در این بیانیه، با تصویرسازی مناسب از دشمن، نقاب از چهره این راهبرد دشمن برداشته شده و تلاش آنها برای تحریف واقعیت‌های انقلاب اسلامی تبیین

گردیده است. همچنین قضاوت‌های مبتنی بر داده‌های تاریخی و معتبر ارائه شده تا اتقان تصویر ارائه شده در بیانیه افزایش یابد. علاوه بر این در بیانیه گام دوم انقلاب، علیرغم اشاره به تلاش‌های دشمن برای مقاله با انقلاب اسلامی و نظام انقلابی برخاسته از آن، سهم چندانی از نقشه راه ترسیم شده برای مواجهه با دشمن در نظر گرفته نشده و آنگونه که به نظر می‌رسد رهبر انقلاب اساساً دشمن را ضعیف‌تر از آن می‌دانند که مواجهه با آن برای پیشبرد انقلاب اسلامی موضوعیت چندانی داشته باشد.

- **اتقان‌پذیری و عقبه‌داری بیانیه:** در بیانیه گام دوم به هماهنگی و ارتباط تصویر ارائه شده با تصویرسازی‌های قبلی توجه شده و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ را نیز همراستا با این بیانیه معرفی کرده است.

- **تعادل بین آرمان و واقعیت:** در این بیانیه ترکیبی متوازن از واقع‌بینی و آرمان‌خواهی ارائه شده است. از یک سو مشکلات و چالش‌های پیش روی کشور را به روشنی درک کرده و برای رفع آنها برنامه می‌دهد و از سوی دیگر تلاش برای حل مشکلات، مانع غفلت از آرمان‌های والای انقلاب اسلامی و تصویر مطلوب ناشی از تحقق آنها نمی‌شود. ضمناً این بیانیه مراقب است تا به اسم واقع‌بینی درگیر یاس و منفی‌نگری نشود.

پ) برخوردار از اتقان علمی مبتنی بر رویکردهای آینده‌پژوهانه

- **مردمی بودن آینده حاکمیت:** مطالعات آینده‌پژوهی، اساساً نقش چندانی برای حاکمیت‌ها در دهه‌های آتی قائل نیستند و بیشتر بروز گونه‌های مختلفی از حاکمیت توزیع شده را قابل تصور می‌دانند. این بیانیه با مخاطب قرار دادن جوانان به عنوان کارگزاران تحقق آینده مطلوب انقلاب اسلامی در قالب گام دوم، پیش‌بینی مزبور را به مورد توجه قرار داده و برای مواجهه با آن نسخه‌ای بدیع فعال، پیشگیرانه و منطبق با عقبه قبلی انقلاب اسلامی (که در آن همواره نقش مردم، عنصری کلیدی در پیشبرد نظام و انقلاب دانسته شده است.) ارائه شده است.

- **آینده‌پژوهانه بودن بیانیه:** دیده‌بانی آینده از طریق تشخیص سیگنال‌های ضعیف صورت می‌پذیرد. در بخش‌های مختلف این بیانیه نیز از این گونه سیگنال‌ها استفاده شده است و از طریق توجه به آنها، مخاطب را از شدنی بودن تصویر ترسیم شده آینده، مطمئن و آسوده‌خاطر می‌سازد.

ت) برخوردار از پایه‌های مستحکم از آبخور تعالیم اسلامی

- **توحدی بودن گام دوم:** باور عمیق به توحید و توکل و امید به نصرت الهی در جای‌جای بیانیه خود را نشان می‌دهد و به صورت مستقیم و غیر مستقیم به عنوان شرط دستیابی به تصویر مطلوب ترسیم شده مطرح شده است. این موضوع یکی از تمایزات کلیدی این تصویرگری با کلیشه‌های مرسوم در این خصوص می‌باشد.

- **پای‌بندی بیانیه به احکام و ارزشهای اسلامی:** در تصویرسازی از آینده، از حساسیت به ایدئولوژی حاکم بر نظام‌سازی غفلت نشده است و صرفاً دستیابی به یک جامعه با ظاهر و تصویری زیبا اما بدون برخورداری از پشتوانه دینی و فاقد مرزبندی با مشهورات زمانه ناشی از هژمونی غرب، از مطلوبیت برخوردار نیست. بلکه مهم است که جمهوری اسلامی «چرا بماند و چگونه بماند».

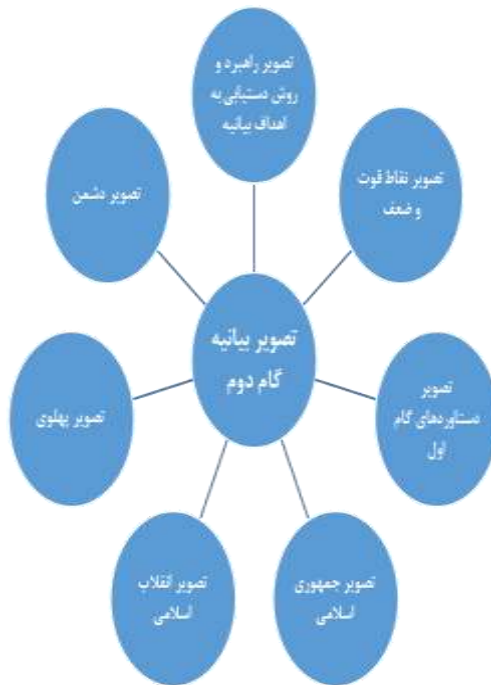
- **توجه به مهدویت:** این بیانیه انقلاب اسلامی را بخشی از فرآیند آماده‌سازی جهان برای ظهور حضرت حجت‌القلی کرده است و به نظر می‌رسد گام دوم نیز بخش دیگری از همین فرآیند تلقی شده است. ضمناً در مشابهت‌سازی با موضوع انتظار، یک کنش فعالانه برای تحقق گام دوم در این بیانیه پیش‌بینی شده است و حتی استفاده از کلمه «گام» بیش از آن که بر نقطه رسیدن متمرکز باشد بر فرآیند ایصال به مطلوب تمرکز دارد و این مفهوم صحیح انتظار نیز می‌باشد. چرا که در دستگاه معرفتی شیعه نیز علاوه بر تصویرپردازی از دوران ظهور، از انتظار به عنوان یک استراتژی فعالانه برای زمینه‌سازی ظهور نام برده می‌شود. با در نظر گرفتن این رویکرد و در فقدان تئوریک نسبی در خصوص انتظار، می‌توان بیانیه گام دوم و تصویر ارائه شده را مانیفست تحقق استراتژی انتظار نیز برشمرد.

در فاز دوم پژوهش نیز ۴۴ گزاره از متن بیانیه گام دوم که در انطباق با یکی از رویکردهای فوق به صورت صریح یا ضمنی، تصویری از آینده ارائه داده بود استخراج گردید. بعد از انجام مراحل تحلیل مضمون، شبکه مضامین اصلی تصویرساز در بیانیه گام دوم شناسایی شدند که می‌توانند ابرتصویر و تصاویر خرد بیانیه را شکل دهند.

این شبکه متشکل است هفت تصویر است که عبارتند از: تصویر دشمن، تصویر پهلوی، تصویر انقلاب اسلامی، تصویر جمهوری اسلامی، تصویر دستاوردهای گام اول، تصویر نقاط ضعف و

قوت در ابتدای گام دوم، تصویر راهبردی و روش دستیابی به اهداف گام دوم.

شکل ۱) شبکه مضامین کلیدی در تصویرسازی از بیانیه گام دوم

به عبارت دیگر می توان تصاویر بیانیه را بدین صورت شرح داد:

۱- تصویر انقلاب اسلامی به عنوان یک جریان کلان از گذشته تا بحال

۲- تصویر مقایسه دو نظام (پهلوی، جمهوری اسلامی)

۳- تصویر گام اول طی شده

۴- تصویر وضع موجود (نقاط ضعف و قوت ما، وضعیت دشمن)

۵- تصویر راه پیش رو (راهبردهای گام دوم)

هر یک از تصاویر فوق، به شرح ذیل تفصیلاً بررسی می گردند. در تصویر نخست، کلیت مفهوم انقلاب در بیانیه گام دوم، کنکاش شده و ابعاد و ویژگی های آن ترسیم شده‌اند تا بازیگران آینده انقلاب با عمق مفهوم انقلاب آشنا شده و از چیرستی آن آگاهی یابند. همانگونه که در تصویر زیر دیده می شود از منظر بیانیه، انقلاب یک پدیده نادر است که آثار و ویژگی های منحصر به فردی داشته است. همچنین گام اول انقلاب به عنوان مسیر عینیت یافته آن، بررسی شده و نشان داده شده شعارها و آرمان های انقلاب سرشته با فطرت بشر و بدون تاریخ مصرف هستند. بیانیه گام دوم،

انقلاب را یک موجود زنده و قدرتمند و خاص می‌داند که منجر به آغاز عصر جدیدی در تاریخ بشر شده و تا امروز نیز طی ۴۰ سال به شعارها و آرمان‌های خود پایبند بوده است. پس می‌توان در یک جمله انقلاب را در نگاه رهبر انقلاب «یک پدیده زنده، با اراده، منعطف، قدرتمند، مظلوم دانست که شعارهای آن منطبق بر فطرت بشر بوده و با وقوع آن، عصر جدیدی از زندگی بشر آغاز شده است».

دومین تصویر به شفاف‌سازی و تبیین مفهومی جمهوری اسلامی یعنی نظام برخاسته از انقلاب پرداخته که این تصویر نیز مشابه تصویر قبل به منظور شکل‌دهی به اندیشه‌های بازیگران آینده انقلاب ارائه شده است. از منظر بیانیه، جمهوری اسلامی یک نظام انقلابی، پایبند به اصول، حساس به مرزبندی‌ها و خطوط قرمز خود، نیازمند وامدار مشروعیت عمیق و با طهارت اقتصادی است. این نظام کسب ثروت را تشویق می‌کند ولی در عین حال آن را یک وسیله می‌داند. در عین حال مهم‌ترین نقطه تهدید برای نظام جمهوری اسلامی رواج فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی است که بیانیه از آن برحذر داشته است.

سومین تصویر به ترسیم ویژگی‌های دوران طاغوت و حکومت پهلوی اختصاص دارد تا تفاوت آن با نظام جمهوری اسلامی و داشته‌های امروز ما مشخص گردد. از منظر بیانیه نظام پهلوی یک نظام وابسته، کودتایی، دست نشانده، فاسد، عقب افتاده، مستبد و سلطنتی بود که بی عدالتی گسترده در آن موج می زد و در حوزه‌های مختلف نیز منجر به عقب افتادگی کشور شد.

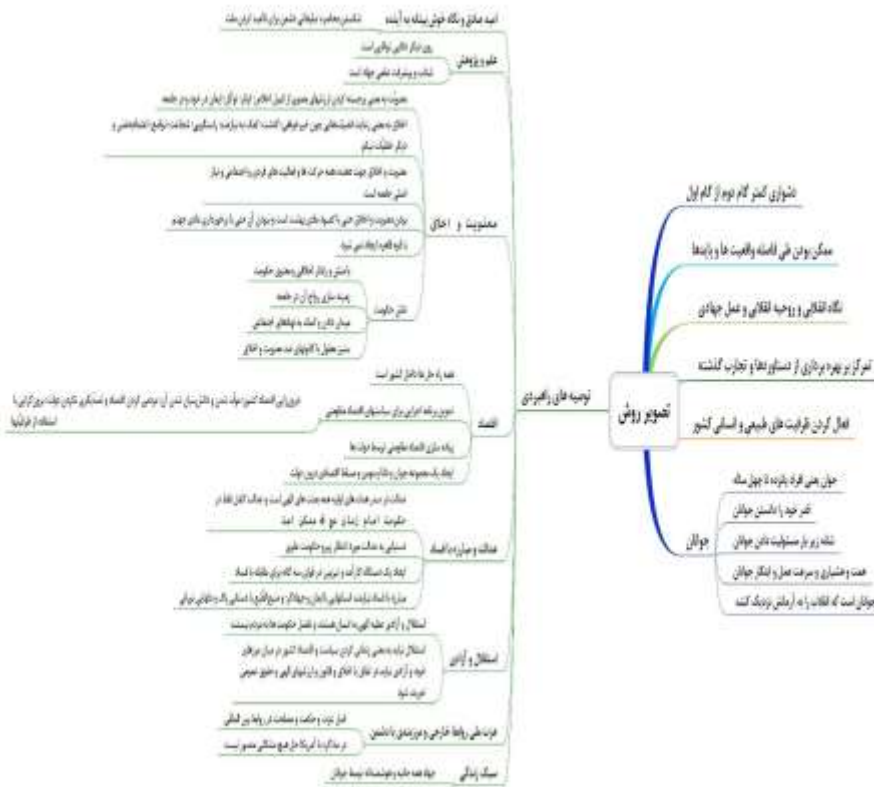

چهارمین تصویر ویژگی‌های دشمنان انقلاب اسلامی را پیش روی مخاطبان قرار داده است. ما باید تصویر دقیقی از دشمن داشته باشیم تا بتوانیم راهبردهای واقع بینانه ای برای آینده اتخاذ کنیم. بر این اساس، از منظر بیانیه، دشمن از انقلاب و نظام نگران است، خود نیز به اجل خود واقف است، روشهای مختلفی برای ضربه به نظام استفاده می کند و سیاست گسترده تبلیغاتی و رسانه ای نیز برای ضربه زدن به نظام به کار می گیرد. علت نفوذ و قدرت و ثروت قرون اخیر دشمن نیز علم و

در نهایت هفتمین تصویر خلق‌شده نیز ضمن ارائه یک سری توصیه راهبردی، روش تحقق بیانیه گام دوم را ترسیم کرده است که در این تحقیق، به عنوان تصویر روشی نام‌گذاری شده است. از جمله توصیه های روش بیانیه عبارتند از: روحیه انقلابی، عمل جهادی، بهره برداری از دستاوردهای گذشته، فعال کردن ظرفیت ها و منابع طبیعی و انسانی کشور، تمرکز بر جمعیت جوان، امید صادق و نگاه خوش بینانه به آینده و توصیه های هفت گانه علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی و سبک زندگی.

با کنار هم قراردادن تصاویر مختلف ارائه شده در بیانیه می توان به یک ابرروایت یا ابرتصویر در بیانیه گام دوم دست یافت که به شرح زیر است:

«انقلاب اسلامی یک موجود زنده، با اراده، منعطف، قدرتمند و در عین حال مظلوم، و برخاسته از فطرت بشر است که در امتداد حرکت تاریخی انبیا و ائمه شکل گرفته و عصر جدیدی را در مناسبات جهانی رقم زد و آرمان نهایی آن دستیابی به تمدن اسلامی و زمینه سازی برای ظهور

حضرت حجت عجب الله تعالی فرجه الشریف است. محصول این موجود در ایران، نظام جمهوری اسلامی بود که یک نظام انقلابی، پایبند به اصول و ارزشها، حساس به خطوط قرمز با دشمن و نیازمند مشروعیت عمیق و همراهی گسترده مردم است که مهمترین پاشنه آشیل آن گسترش فساد در ابعاد مختلف است که باید از آن برحذر بود.

انقلاب اسلامی، در سال ۵۷، این نظام را جایگزین حکومت وابسته، کودتایی، فاسد، عقب افتاده، سطنتی و مستبد پهلوی نمود و طی ۴۰ سال اخیر (گام اول انقلاب) علیرغم مشکلات و موانع زیاد که از سوی دشمن رقم زده شد توانست به دستاوردهای کلیدی دست پیدا کند که برخی از آنها عبارتند از: ثبات و امنیت کشور، حفظ تمامیت ارزی، به میدان آوردن مردم و جوانان برای مدیریت کشور، جهش در توسعه علم و فناوری، گسترش عدالت (در حد مقدور)، گسترش معنویت و اخلاق، ایجاد زیرساختهای کشور در حوزه های مختلف اعم از عمران، حمل و نقل، نیرو، سلامت، کشاورزی و ... و توسعه اقتصاد غیرنفتی.

امروز، در آغاز گام دوم انقلاب، با دشمنی مواجه هستیم که از گسترش انقلاب و قدرت یافتن نظام بیمناک است، روشهای مختلف را برای ضربه زدن به نظام استفاده می کند و سیاست گسترده تبلیغاتی و رسانه ای را برای ضربه زدن به نظام به کار می گیرد. ما نیز نقاط قوت و وضعی در درون خود داریم که باید آنها را دقیق بشناسیم تا بتوانیم گام بعدی را محکم و دقیق برداریم. بر این اساس نقاط قوت نظام در آستانه گام دوم عبارت است از: یک کشور و ملت مستقل و آزاد و مقتدر و پیشرفته، دارای نیروی انسانی توانمند و منابع غنی و سرشار مادی و معنوی، توسعه یافته در پیشرفت علم و فناوری و گسترش خدمات اجتماعی، دارای جمعیت جوان، و دارای تاثیر اساسی در منطقه. همچنین تهدیدها و ضعف های نظام عبارتند از: عیوب اقتصادی و نرسیدن به اهداف اقتصاد مقاومتی، عقب بودن از قله های دانش جهان، مدیریت ضعیف در بخش اقتصادی.»

جمع بندی و نتیجه گیری

این پژوهش با ملاحظه اهمیت موضوع تصویرسازی، تلاش نموده است تا در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به دنبال اثار و نشانه های توجه به این رویکرد بوده و این جنبه از بیانیه را نمایان سازد. از ثمرات توجه به این موضوع، فراهم آوردن زمینه های گسترده تر برای فهم و تبیین بیانیه و امتداد آن می باشد. همچنین از آنجا که موضوع تصویرپردازی هنوز جای توجهات آکادمیک بیشتری را دارد

احصاء این تجربه می‌تواند در خلق و توسعه ابزارها و مهارت‌های تصویرپردازی موثر باشد. در انجام این پژوهش، ابتدا ادبیات نظری مرتبط در سه حوزه تصویرپردازی (آینده‌پژوهی)، انگاره (علوم اجتماعی) و استعاره (زبان‌شناسی) و همچنین کاربرد مدیریتی استعاره مورد توجه قرار داده شد. سپس روش تحقیق طراحی شده برای پیدا کردن پاسخ سوالات پژوهش تشریح شد. در این پژوهش دو سوال اساسی زیر مد نظر قرار داده شده است.

۱- بیانیه گام دوم از منظر تصویرپردازی دارای چه ویژگی‌هایی است؟

۲- در بیانیه گام دوم چه تصاویری به چشم می‌خورد؟

برای پاسخ به سوال اول از روش تحلیل مضمون استفاده شد. با استفاده از این روش و بعد از جمع‌بندی مصاحبه خبرگان، جمعاً ۴۳ مضمون پایه شناسایی شد که در قالب ۱۴ مضمون سازمان-دهنده دسته‌بندی شدند. این مضامین نیز در نهایت، ۴ مضمون فراگیر را تشکیل دادند. مضامین فراگیر و مضامین سازمان‌دهنده هر کدام به شرح زیر می‌باشند.

الف) نوآوری و بدیع بودن در تصویرپردازی: ساختار ساده، استفاده از ابزارهای مختلف در تصویرپردازی، تصویرسازی پویا، تصویرپردازی چندوجهی

ب) برخوردار از اتقان در درک از انقلاب به عنوان محل رویارویی تنش‌ها و فشارهای مختلف: تصویرسازی از گذشته تا آینده مبتنی بر نقاط ضعف و قوت، برخورد هوشمندانه با دشمنان، اتقان‌پذیری و عقبه‌داری بیانیه، تعادل بین آرمان و واقعیت

پ) برخوردار از اتقان علمی مبتنی بر رویکردهای آینده‌پژوهانه: مردمی بودن آینده‌حاکمیت، آینده‌پژوهانه بودن بیانیه

ت) برخوردار از پایه‌های مستحکم از آبخور تعالیم اسلامی: توحیدی بودن گام دوم، پای‌بندی بیانیه به احکام و ارزشهای اسلامی، توجه به مهدویت

گام بعدی استقراء روایی این مضامین بود که در متن تحقیق مورد اشاره قرار داده شده است. برای پاسخ به سوال دوم پژوهش از گفتگوی گروهی استفاده شده و در نهایت تصاویر زیر از متن بیانیه استخراج شد:

۱- تصویر انقلاب اسلامی به عنوان یک جریان کلان از گذشته تا بحال

۲- تصویر مقایسه دو نظام (پهلوی، جمهوری اسلامی)

۳- تصویر گام اول طی شده

۴- تصویر وضع موجود (نقاط ضعف و قوت ما، وضعیت دشمن)

۵- تصویر راه پیش رو (راهبردهای گام دوم)

این تصاویر در کنار یکدیگر ابر تصویر انقلاب اسلامی را شکل دادند.

بیانیه بمثابة یک «کل» منسوج از تصاویر مختلف، یک روایت را در دل خود ارائه می دهد. روایتی که هرکس بیانیه را بخواند و با آن همراه و همدل گردد ناخودآگاه به صورت یک تصویر در ذهن وی نقش می بندد و مخاطب را مهیای حرکت به سمت آینده می نماید. به دیگر سخن شاید بتوان مهمترین (یا یکی از مهمترین) کارکرد بیانیه را همین ساخت تصویر در دل و ذهن بازیگران و هم جهت کردن آن ها برشمرد که منجر به حرکت به سمت یک هدف و هم افزا و همگرا شدن توان کشور (بالاخص جوانان) خواهد شد.

کتابنامه

اسلاتر، ای، ریچارد؛ (۱۳۸۷). نواندیشی برای هزاره نون، ترجمه عقیل ملکی فر و همکاران، تهران:

مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی

پورعزت، علی اصغر، (۱۳۸۲)، تصویرپردازی از آینده؛ استراتژی اقدام در سیستم های اجتماعی.

سخن سمت، سال ۱۰، ۳۱-۵۲

تافلر، الوین (۱۳۸۵)، آموختن برای فردا؛ نقش آینده در تعلیم و تربیت، ترجمه بابک پاکزاد و رضا

خیام، تهران: معیار اندیشه

تافلر، الوین، (۱۳۹۱)، شوک آینده. ترجمه حشم تالله کامرانی، تهران: نشر نو.

زاهدی؛ کیوان، دریکوند؛ عصمت (۱۳۹۰). استعاره های شناختی در نثر فارسی و انگلیسی. نقد

زبان و ادبیات خارجی (پژوهشنامه علوم انسانی)، ۳ (۶).

سردار، ضیاءالدین، (۱۳۹۶)، آیند: تمام آنچه اهمیت دارد. ترجمه محسن طاهری دمنه. تهران:

انتشارات آینده پژوه.

طاهری دمنه، محسن، علی اصغر پورعزت و محمد مهدی ذوالفقاراده، (۱۳۹۴)، تأملی در مفهوم

تصاویر آینده به مثابه ساخت هویت اجتماعی، مطالعات ملی سال ۱۶. شماره ۴، ۶۱-۷۶.

Aligica, P.D. (2011), "A critical realist image of the future Wendell bell's contribution to the foundations of futures studies". *Futures*, 43. 610-617.

Boje, D.M. (1995). *Stories of the storytelling organization: a postmodern*

- analysis of Disney as Tamara-Land. *Academy of Management Journal*, 38(4): 997-1035.
- Boulding, K. (1956), *the Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Clancy, J. (1989). *The invisible powers: The language of business*, Massachusetts: Lexington: D.C. Heath and Company
- Kaboli, S., & Tapio, P. (2017), "How late-modern nomads imagine tomorrow? A Causal Layered Analysis practice to explore the images of the future of young adults". *Futures*, 96, 32-43.
- Kenneth, H. T. (2005). *From the Imaginary to Subjectivation: Castoriadis and Touraine on the Performative Public Sphere*. Thesis Eleven, 83, 42- 60
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980), *Metaphors We Live By*, Chicago and London: University of Chicago Press.
- Morgan, GH. (1997). *Images of Organization*, London: Sage Publication.
- Palmer, S., & Humphrey, J. A. (1990). *Deviant Behavior: Patterns, Sources and Control*. New York: Plenum Press.
- Polak, F. (1973), *the Image of the Future*. Amsterdam: Elsevier Scientific Publishing Company.
- Rubin, A. (2013). *Hidden, inconsistent, and influential: images of the future in changing times*". *Futures*, 45, 38-44.
- Strauss, C. (2006). *The Imaginary*. *Anthropological Theory*, 6 (3), 322-344